

NÉMETHI ESZTER

SEHOLSINCS

„Karanténprojekt” a karantén előtti időkből

Hogyan csinálsz színházat olyan emberekkel, akik soha nem találkozhatnak? Ki lehet egy ilyen színház közönsége? Tekinthesz-e ez így még egyáltalán színháznak? Eredetileg 2013-ban botlottam ezekbe a kérdésekbe, amikor az ír Hélium Arts nevű művészeti és gyermekegészségügyi alapítvánnyal együtt próbáltunk megálmodni egy projektet kórházi karanténban lévő cisztás fibrózisos fiatalok számára.

Tudtam, hogy kell léteznie olyan színházi formának (vagy legalábbis én nagyon szerettem volna, ha létezik), amiben ezek az egymástól elkülönített terekben élő sérülékeny gyerekek is „jelen” lehetnek. Megszólalhatnak. Eleinte performatív installációkban, rádiójátékokban gondolkodtam, de nem voltam teljesen elégedett ezzel a megoldással. Tavaly augusztusban aztán a Hélium Arts megint megkeresett, volna-e kedvem velük dolgozni „Summer Star” (Nyári Csillag) elnevezésű online projektjük második szakaszában. A projekt résztvevői tizenkét és tizenhat év közötti, cisztás fibrózissal élő lányok voltak, akik betegségük miatt csak a digitális térben találkozhattak egymással. A felkérés hat hétre szólt, hogy pontosan mit csinálunk, azt rám hagyták.

A cisztás fibrózis egy olyan krónikus betegség, amely elsősorban a tüdőt érinti, és gyakori, egyenként hosszú kórházi tartózkodással jár. A CF-betegek élettartama rövidebb, és bár a mindennapjaik relatíve normálisan telnek, a légúti fertőzések veszélye és a keresztszennyeződés kockázata miatt egymással sosem tartózkodhatnak egy légtérben.

Színházcsinálóként többnyire nem „művészekkel” dolgozom, viszont elég gyakran fiatalokkal. Az egészségügyi helyzetben felmerülő szigorú korlátozások (a résztvevők fáradtsága, helyhiány, higiéniai óvintézkedések) szintén ismerősek voltak számomra, mivel két évig dolgoztam a Corki Egyetemi Kórház gyermekosztályán egy másik művészeti projekt keretében. Ahhoz is hozzászóltam már, hogy ebben a fajta helyzetben élet és halál kérdése állandóan ott van a levegőben. Csakhogy korábban én is mindig *ott* voltam. Közel és nagyon *jelen*. Ha kellett, tudtam hirtelen módosítani az eredeti elképzelésen, közvetlenül reagálni. Az új felállás viszont – ha nem is tűnt lehetetlennek – mindenképpen mély víz volt.

Felkészülve az ismeretlenre úgy döntöttem, hogy a saját kíváncsiságomat követem. Összeállítottam egy laza tervet, amely olyan kiindulópontokat tartalmazott, mint a világépítés (worlding), a tudományos fantasztikum, a (fizikai és virtuális értelemben vett) helyspecifikus művészet és a „játék”. Így a legelején fontosnak tűnt: legyen tere annak, hogy a korlátozások és a furcsa körülmények ellenére a dolgok *csak úgy maguktól* történhessenek.

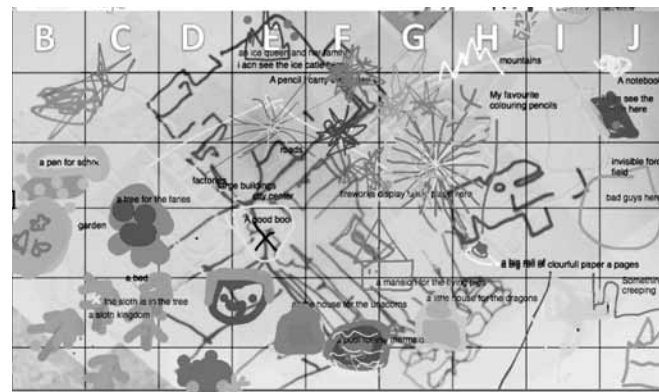
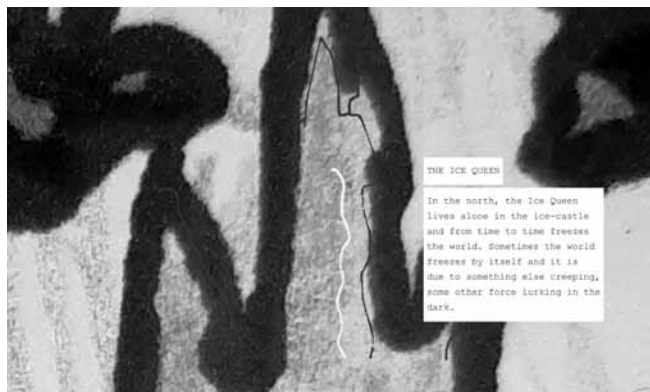
Az első „találkozásunk” előtt postán küldtem a lányoknak egy-egy „pakkot” tele olyan tárgyakkal, amelyek engem minden különösebb magyarázat nélkül vonzottak: színes selyempapírokat, csillámport, különböző texturájú fonalakat, füzetspirálokat – olyan dolgokat, amelyek másnak új játékokat, új összefüggéseket sugallhatnak. Ennek a célja egyben egyfajta esztétikai tér kijelölése is volt.

Mivel előzetesen szinte semmit sem tudtam a lányokról, átvettem a „Hét nyári csillag” (Seven Summer Stars) nevet, amelyet a résztvevők korábban maguk választottak, és próbáltam a köré a név köré építkezni.

Az első alkalommal maszkot öltve – mint hét csillag hírvivői – hívtunk életre egy képzeletbeli helyet, vagy másként: megteremtettük az üres teret. Hogy valahol mégis lehorgonyozunk, az üres tér közepére egy kérdést tettem: „Mi ez az üres tér, amely hirtelen megnyílt itt, ahol hét csillag találkozni tud?” Bizonyos értelemben ebből a kérdésből bontakozott ki az egész projekt – és a világ is, amelyet megalkottunk minden színes részletével együtt.

Ezt a szöveget 2020. április elején írom, amikor a koronavírus miatt ez a kérdés valamilyen formában a világon mindenhol felmerül. De 2019 októberében ez az áthidalhatatlan távolság még egy olyan helyet jelölt ki, ahol úgy tűnt, csak hét ember él. A projekt online tere tehát nagyon is „valódi” volt számunkra. Vagy ott, egy Zoom-szerű telekonferencia-szoftver, az Adobe Connect rideg vonalain belül voltunk együtt, pixelesen és lelemaradó hanggal, vagy sehol. Így a mi játékos és színházias képzeletvilágunk is egyfajta megkérdőjelezhetetlen valósággá alakult át. A lányok pedig ezer színben képzeltek el és félelmetes bátorsággal népesítették be ezt a világot maguknak.

A céloim az első két alkalommal tehát az volt, hogy teremtsünk egy közös teret valahol a fikció és a valóság határán, amely a miénk, és aztán majd meglátjuk, merre lehet onnan elindulni. Tudtam, hogy a találkozóik között van időm rugalmasan továbbgondolni a javasolataikat. Így a szombatoként együtt töltött másfél órát tisztán ötleteléssel, játékkal, megbeszéléssel töltöttük. Képzeletünk hétfelé ágazó kollektív univerzuma ilyen módon rettenetes sebességgel kelt életre. Egy teljes alternatív világ saját

flórával és faunával, varázsökológiával és egy emberek nélküli, cserébe varázslényekkel és fákkal benépesített sajátos társadalmi renddel. Mielőtt észrevettem volna, mi is történik, máris a mágikus környezeti művészet úttörőivé váltuk. Világunkban sok a varázslat és a cukor, nincs viszont globális felmelegedés (de amikor rákérdeztem, a lányok tájékoztattak, hogy ez azért van, mert az emberek odafigylenek, tehát ennek semmi köze a varázslathoz). Vannak sellők, egyszarvúak, kedves sárkányok, van egy jégkirálynő és egy Wloth nevű lajhár, aki egy elírásból született (sloth). Béke honol, mindenkinek ugyanannyi a pénz, cukoreső esik, és ebből cukorvárosok épülnek meg felhők keletkeznek, amelyek megváltoztathatják a színüket, ha másképp képzeled el őket az ember. Léteznek ebben a világban „rosszak” is, az árnyékokban lappang valami sötét, de betegség nincs, és halál sincs, mert az megállítható. Ez a világ örökké fog élni, boldogan.

Kiderült, hogy a hét képernyőn a borítékok tartalmából épülő világhoz sík felületekre van szükségünk, így tudunk együtt játszani. Megtanultam, hogy a maszkok és a közös rituálék működnek, a világ közös kitalálása és megírása örült jó móka, de azt is, hogy a képernyőn keresztül gyakorlatilag lehetetlen rávenni a lányokat, hogy megszólaljanak egymás előtt. A beszélgetés szerepét ezért a digitális térben átvette a digitális együtt rajzolás.

Az erőviszonyokat az is befolyásolta, hogy a lányoknak elég volt úgy tenniük, mintha vagy nem hallanának, vagy nem értenének engem: így amit nem akartak, az egyszerűen nem történt meg. Hat fiatal lány, aki csendben bámul rád a videokonferencia ablakain keresztül, miközben hallod önmagad, amint idegesen reflektálsz saját magadra – félelmetes. Ez a helyzet mindannyiunk számára ismeretlen volt, de a közös útkeresés és az, hogy mindannyiunknak fontos volt, hogy működjön, segített abban is, hogy ezt a világot mindannyian egyformán a magunkénak érezzük. És hogy az én vezető (művész, felnőtt, tanár) szerepem, amennyire csak lehet, eltűnjön vagy átalakuljon.

De mint mégiscsak kívülállónak (se CF-em nincs, se tinédzser nem vagyok már) elsődleges feladataimmá a hallgatás és a szerkesztés váltak: a közös világunk kis történeteinek és félnék metaforáinak egybentartása. Vigyázni arra, hogy ez a

világ megőrizze fontosságát, sokszínűségét, tökéletlenségét, gyönyörűségét és elevenségét.

Másik feladatomban a külvilághoz, a valósághoz való viszony átgondolása volt, és ezzel a közönség szerepének a kialakítása. A legelején még szó sem lehetett közönségről, hogy szabadon játszhatunk. Csak a negyedik hét körül kezdett körvonalazódni bennem, hogyan vonhatók be ebbe mások. Mert ekkor tudatosult bennem annak a jelentősége, hogy ez a világ örökké akar élni. E vágy egyszerű bátorsága rendkívülinek tűnt, és ettől a ponttól számomra az élni akarás kérdése vált a központi kérdéssé. Hogyan élhet örökké ez az utópisztikus világ, és mit is jelent, ha túlél minket a fantáziánk? Ezzel a kérdéssel egyszerre kirajzolódott a néző szerepe is: ő tudja majd a világot életben tartani, miután mi elmentünk. És így jött az ötlet, hogy a világot könyvnek „álcázva”, ISBN számmal utalva az öröklétbe „rendesen” kiadjuk. Így az ír nemzeti könyvtárban (ez az ISBN szám hozadéka, a köteles példány) valóban örökké él majd a kulturális hagyatékként. Illetve a könyvön keresztül a „kedves olvasót” is be tudjuk avatni. A cél nem a lezárás és nyomtatott formába fagyasztás volt, hanem éppen ellenkezőleg: hogy ez a világ saját életet éljen olyan tárgyként, amely képes az olvasót is játékra hívni.

A könyvbemutatóra már a koronavírusra hozott európai karanténrendelkezések életbelépése után került sor, március 21-én, egy képzeletbeli tengerparton, sellők, szárnyas malacok, a hét nyári csillag és néhány meghívott vendég részvételével. Nem tudom, hogy tekinthető-e színháznak a könyv, vagy színház volt-e eljátszani egy másik világot, de ez talán nem is fontos. A kérdések viszont, amelyek engem végig vezettek, a színház kérdései voltak. A bemutatón voltak beszédek is. Felszólalt például Esther Rodriguez Barbero koreográfus kollégám, a könyv egyik első „kedves olvasója”. Arról mesélt, hogy mostanában néha átjár Madridból a mi világunkba, és ott találkozott egy sárkánnyal, aki elmondta neki, hogy azokban a világokban, amelyeket együtt teremtünk, egymás képzeletében örökké élünk. És ha vele a mi sárkányaink így beszélgetnek, akkor azt remélem, hogy ez a képzeletbeli világ valóban életképes.